

Тетяна ГРАНЧАК,

канд. іст. наук, заввідділу СІАЗ НБУВ

МІСЦЕ І РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ СТРУКТУР У СИСТЕМІ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Стаття присвячена висвітленню проблеми підвищення ефективності функціонування системи політичної комунікації, ролі й місця інформаційно-аналітичних структур, у тому числі й бібліотечних закладів, у забезпеченні оптимальної комунікаційної взаємодії.

Ключові слова: політична система, політична комунікація, інформація, інформаційно-аналітичні структури, інформаційно-аналітична діяльність

Реалії розвитку українського суспільства і політичної системи України свідчать про його складний суперечливий характер. Становлення української державності відбувається в умовах нестабільних політичних процесів, що створює певні ризики для утвердження демократичних принципів і механізмів, гальмує формування в Україні громадянського суспільства і правової держави. Одним із шляхів нейтралізації цих ризиків і запобігання виникненню нових є вдосконалення системи політичної комунікації.

Утім, щодо самого поняття політичної комунікації єдиної позиції науковців не вироблено. Зустрічається трактування політичної комунікації як сукупності теорій і методів, якими можуть користуватися політичні організації та органи влади з метою визначення своїх завдань і впливу на поведінку громадян. З її допомогою виявляється можливість передавання політичних знань і досвіду, а також формування «образу» влади, адже сьогодні, як і у всі часи, правляча еліта прагне продемонструвати масам свої найбільші переваги, залежно від вимог, які пред'являлися до вождя, государя, президента в кожен історичну епоху. Отже, політична комунікація – це своєрідний вид політичних відносин, без якого неможливий рух сучасного політичного процесу [1].

Можна погодитись із тим, що політична комунікація є проявом політико-владних відносин. Водночас видається певним обмеженням поширювати це поняття на діяльність виключно політичних партій та органів влади. Адже при визначальному впливі на зміст і характер політичної комунікації політичних структур різного рівня не можна виключати з цього процесу і соціальні структури, громадські, культурно-просвітницькі організації, і навіть окремих індивідів. Циркуляція в

соціальному середовищі політичної інформації впливає на формування громадської думки, визначення позицій суб'єктів політики щодо окремих політичних явищ та процесів, оформлення політичних інтересів, з наступною їх презентацією у вигляді вимог або підтримки, і у підсумку – на прийнятті владних рішень з наступними кроками з їх реалізації. Отже, можна говорити про суспільство як впливового суб'єкта політичної комунікації.

У цьому контексті більш точним є визначення політичної комунікації як «процесу передавання політичної інформації, яка циркулює від однієї частини політичної системи до іншої, між політичною та суспільною системами» [2]. Л. Пай також включає в поняття політичної комунікації «весь діапазон неформальних комунікаційних процесів у суспільстві, які здійснюють найрізноманітніший вплив на політику» [3].

Ще більш розширене визначення знаходимо в «Мире словарей». Згідно з ним, політична комунікація – це не лише процес передавання політичної інформації, а й передавання «сенси» (meaning), що мають значення для функціонування політичної системи.

Узагальнюючи, у цій статті під **поняттям «політична комунікація» будемо розуміти специфічні політико-владні відносини, процес передавання установок, що стосуються політичної сфери суспільства, від однієї частини політичної системи до іншої, між політичною та суспільною системами з метою здійснення впливу.**

У західній літературі виділяються три основні способи політичної комунікації:

- комунікація через засоби масової інформації, що включає друковані засоби (преса, книги, плакати тощо), електронні засоби (радіо, телебачення тощо);
- комунікація через організації, коли політичні партії або групи тиску слугують передавальною ланкою між правителями і керованими;
- комунікація через неформальні канали [2].

До цього можна додати, що політична комунікація може відбуватися безпосередньо від суб'єкта до об'єкта (схема 1, А), і опосередковано, від суб'єкта через «передавача» до об'єкта (схема 1, Б).

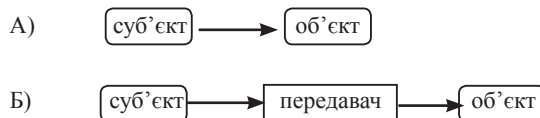

Схема 1.

Крім того, політична комунікація може мати вертикальний (органи влади – суспільство) і горизонтальний (усередині владних структур або всередині суспільства) вимір, створюючи своєрідний комунікаційний квадрат.

Слід звернути увагу на те, що комунікаційні процеси на рівні влади, на рівні влада – суспільство і на рівні суспільства істотно відрізняються як змістовно, так і за способами передавання. На владному рівні переважає або неформальна безпосередня комунікація (в процесі розробки при підготовці законопроектів, указів, інструкцій, договорів тощо), або вона має офіційний характер і здійснюється як безпосередньо, так і опосередковано за допомогою вже розроблених інструкцій, розпоряджень, регламентів, ділового листування тощо.

На рівні влада – суспільство комунікація має переважно опосередкований характер і здійснюється або через ЗМІ (в першу чергу офіційні), або через політичні та суспільні організації (через участь їх представників у владних структурах), рідше – через неформальні канали. Інколи на цьому рівні може відбуватись і безпосередня комунікація, наприклад, під час виборчих кампаній, коли організуються зустрічі представників влади – кандидатів на певну посаду з виборцями, або шляхом теле- та радіозвернень представників влади до громадян, або шляхом організації онлайн-конференцій, гарячих телефонних ліній тощо.

На суспільному рівні політична комунікація також здійснюється опосередковано через ЗМІ (в першу чергу – незалежні), через діяльність політичних організацій (в першу чергу тих, що належать до сфери громадянського суспільства) та як опосередковано, так і безпосередньо через неформальні канали. Причому способи здійснення політичної комунікації на цьому рівні значною мірою визначаються як ступенем розвитку суспільства, наявністю в ньому техніко-економічних передумов для формування розгалуженої системи друкованих та електронних ЗМІ і доступу до продукрованої ними інформації широких суспільних верств, так і політичним режимом, який безпосередньо впливає на можливість здійснення політичної комунікації через діяльність політичних організацій. Значну роль на рівні суспільства відіграє неформальна політична комунікація, яка здійснюється безпосередньо. Особливо в тих державах, які перебувають на стадії переходу від недемократичних режимів до демократичних. Довіра до інформації сусіда, такої ж пересічної людини, стає вищою за довіру до офіційних повідомлень ЗМІ. На цьому рівні поряд з перевіреною, об'єктивною інформацією циркулюють чутки, політичні анекдоти, плітки тощо, які справляють значний вплив на формування іміджу влади і громадської думки.

Слід звернути увагу також на те, що на різних рівнях значною мірою політична комунікація становить сферу компетенції спеціалізованих установ і інститутів, до яких поряд із ЗМІ зараховуються урядові інформаційні агентства [4]. До цієї ж групи можна віднести не лише урядові, а й інші – неурядові й непартійні – інформаційно-аналітичні структури, діяльність яких пов'язана зі сферою політики. Зокрема – інформаційно-аналітичні структури наукових бібліотек.

Висвітлення ролі й місця інформаційно-аналітичних структур у системі політичної комунікації, їх можливостей у підвищенні її ефективності і становить мету даної публікації.

Проблеми політичної комунікації стали предметом дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних дослідників. Якщо звернутися до історії зарубіжних досліджень, то серед авторів, хто займався цією проблемою, слід назвати З. Бжезинського, П. Дракера, Д. Рисмена, М. Кастельса, М. Маклюена, Й. Масуду, М. Пората, Т. Стоуньєра, Д. Тапскотта, О. Тоффлера та ін. Російська наука в цій сфері представлена працями Р. Абдєєва, Н. Васильєвої, В. Вітковського, С. Дятлова, В. Іноземцева, Б. Маркова, І. Мелюхіна, О. Сухарева. Проблеми функціонування засобів масової комунікації як політичного інституту представлені в працях Є. Беккера, Л. Войтасика, К. Гаджієва, М. Грачова, Б. Грушина, Я. Засурського, Г. Почепцова, Д. Уїлхелма, Д. Уєбстера та інших авторів. Серед вітчизняних дослідників виокремлюються праці В. Недбая, В. Бебика, О. Зернецької та ін [5, 6, 7].

Політична комунікація є своєрідним соціально-інформаційним полем політики, що поєднує всі компоненти політичної сфери суспільства та структурує політичну діяльність [8]. Отже, розгляд феномену політичної комунікації має здійснюватись із позицій системного підходу до політики, у контексті теорій політичної системи, і в першу чергу вже класичних моделей політичних систем Д. Істона, Г. Алмонда і К. Дойча.

Відповідно до запропонованих цими дослідниками концепцій, політична система – це сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих політичних елементів, що перебуває в постійному зв'язку з зовнішнім середовищем, відчуває його вплив і сама здійснює вплив на нього. Виходячи з цього, гармонізація функціонування окремих елементів політичної системи, так само, як і її ефективний розвиток, адаптація до зміни умов і змінювання умов зовнішнього середовища неможливі без своєчасного ефективного реагування на інформаційні імпульси, що надходять у систему ззовні – на вході, їх переробки і надсилання вироблених інформаційних імпульсів на виході із системи. Отже, політична комунікація – невід'ємна складова цих моделей. Через використання прямих і зворотних зв'язків вона на різних рівнях поєднує процеси соціального середовища, функціонування та діяльність політичних інститутів і владних центрів.

Американський політолог К. Дойч узагалі визначив політичну систему як мережу комунікацій та інформаційних потоків. Він також акцентував роль уряду як суб'єкта державного управління, що шляхом регулювання комунікативних взаємодій між різними блоками всередині політичної системи, а також між зовнішнім середовищем та політичною системою мобілізує останню.

Уряд розглядається як структура прийняття рішень на підставі різних потоків інформації. Ззовні чи із самої системи надходить інформація, що приймається структурами-«приймачами». На цьому рівні відбувається відбір та первинна обробка інформації, яка після цього аналізується, систематизується, структурується, творчо переосмислюється блоком «пам'яті і цінностей». Саме тут здійснюється порівняння нової інформації з попередньо накопиченою, перевіреною досвідом, з тими ідеями, цінностями і цілями, що вироблені даним соціумом і домінують у ньому. Опрацьована таким чином інформація стає базою для прийняття потрібних рішень, «центром прийняття рішень». Ухвалені рішення у вигляді указу, розпорядження, інструкції тощо надходять до виконання структурам-«виконавцям». Цю схему можна назвати великим колом циркуляції інформації, або великим колом політичної комунікації.

Існує й мале коло політичної комунікації. Адже інформаційні повідомлення надходять до структур-«приймачів» не лише з зовнішнього середовища, а й від «виконавців». Ідеться в першу чергу про інформацію, що стосується реалізації прийнятих рішень, ефективності здійснених кроків із зміни ситуації, результативності обраної політики. Така інформація, поряд з тією, що надходить у систему ззовні, стає вхідною інформацією, а отже – потребує обробки, після чого коло повторюється.

Таким чином, уряд діє як кібернетична структура: він самостійно ухвалює рішення на підставі інформації про зовнішнє середовище і про стан політичної системи.

До цього варто додати, що ефективність урядових рішень, можливість їх потенційної реалізації значною мірою залежать від ступеня підтримки уряду суспільством, від оцінок громадськістю його дій і політики. Формування ж громадської думки відбувається шляхом поєднання, з одного боку, свідомих цілеспрямованих комунікативних впливів на суспільство з боку уряду, а з іншого – політичної комунікації всередині самого суспільства, між його окремими структурами, групами і навіть індивідами.

Розглянуті моделі політичних систем дають підстави для висновку про важливу роль інформаційно-комунікаційної взаємодії. Очевидно, що, за аналогією з живим організмом, система політичної комунікації може розглядатись як кровоносна система живого організму, яка має пронизувати

його повністю, забезпечуючи вільне надходження потрібних речовин до кожного його куточка. Так само система політичної комунікації має бути розгалуженою, багаторівневою, такою, щоб забезпечувати вільну циркуляцію в суспільстві потрібної інформації. Існує потреба в різноманітних комунікаційних каналах, засобах, так, щоб реальним став «чотиристоронній» рух інформації: усередині владних структур, від влади до громадянського суспільства, усередині нього, від громадянського суспільства до влади.

Розглянемо класичну модель політичної комунікації, запропоновану американським політологом Г. Ласуелом, за якою «акт комунікації» розкривається поетапно за відповідями на такі послідовні питання: «хто – що повідомляє – яким каналом – кому – з яким ефектом» (схема 2).

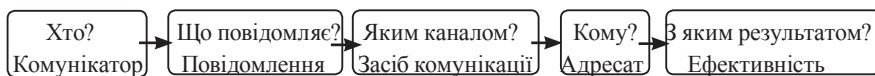

Схема 2.

Згодом ця схема переосмислювалась і була доповнена. М. Грачов звертає увагу на те, що, зокрема, Р. Бреддок вважав за доцільне доповнити схему комунікаційного процесу такими важливими елементами, як обставини, за яких спрямовується повідомлення, а також мету його спрямування [9]. Запропонована Р. Бреддоком модель схематично може виглядати таким чином (схема 3):

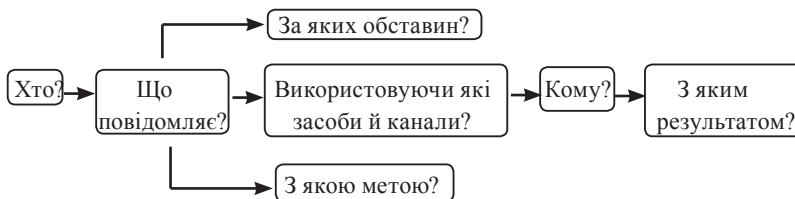

Схема 3.

При цьому М. Грачов звертає увагу на те, що формула Г. Ласуела «трактує політичну комунікацію переважно як імперативний, спонукальний процес: «відправник» тією чи іншою мірою прагне здійснити вплив на «адресата». Між тим їй притаманне одне далеко не беззаперечне припущення, яке полягає в тому, що повідомлення, які передаються, завжди спричиняють певний очікуваний ефект». За висновком ученого, «ця модель, безсумнівно, має тенденцію пе-

ребільшувати результативність впливу повідомлень, які передаються, особливо, коли мова йде про засоби масової комунікації» [9].

Серед ранніх моделей комунікаційних процесів помітне місце посідає модель Шенона-Уівера, в якій звертається увага на особливості передавання й приймання інформаційних повідомлень. Так само, як і в моделі Г. Ласуела і Р. Бреддока, тут зберігається джерело інформації, саме повідомлення, яке передається у вигляді кодованого сигналу певним каналом зв'язку до приймача, адресат, який отримує інформацію після її декодування приймачем. Утім, зазначається, що передача сигналу неминуче супроводжуватиметься його викривленням, а отже, сигнал, що передавався, відрізнятиметься від того, який було отримано, унаслідок інформаційного «шуму». Отже, початкове повідомлення може різнитися від того, що отримав у підсумку адресат. За такою ж логікою можна прослідкувати й змістовне викривлення початкової інформації. А отже, можна зробити висновок і про можливість іншого, ніж прогнозувалося творцем інформаційного повідомлення, результату, до якого мало б призвести поширення продукованої інформації. Під шумом у даному випадку розуміємо наявні інформаційні перешкоди, що виникли випадково або внаслідок свідомої цілеспрямованої дії, які заважають отриманню або сприйняттю адресатом початкової установки.

При цьому модель Шенона-Уівера передбачає однонаправлений інформаційний рух – від джерела до адресата – і не враховує елемент зворотного зв'язку. Разом з тим для творця повідомлення принципово отримати інформацію стосовно ефекту, який це повідомлення спричинило, адже саме задля досягнення певного ефекту воно й створювалось. Йдеться про таку інформацію, яка дала б змогу джерелу повідомлення відкорегувати свої дії з поправкою на можливі похибки передавання повідомлення і стала б підґрунтям для творення нових повідомлень, покликаних наблизити результат до бажаного від початку. Отже, модель Шенона-Уівера потребувала доповнення у вигляді зворотної петлі.

Таке доповнення запропонував М. Дефльор, який, власне, і зосередився на питанні відповідності «відправленого» й «отриманого» повідомлень. Згідно з його моделлю, політична комунікація розуміється як результат досягнення відповідності між вихідним і кінцевим «змістами». Досягти такої відповідності неможливо без врахування результату, спричиненого першим повідомленням, іншими словами, без інформації про необхідні корективи. Таким чином, спочатку створюється повідомлення, яке через кодування потрапляє до передавача, передається і, пройшовши декодування, потрапляє до адресата з імовірними викривленнями в процесі передавання. Сприймаючи інформацію, адресат певним чином реагує на неї. Інформація про його поведінку стає основою для повідомлення, яке проходить аналогічний першому шлях, але у зворотному напрямі.

Отже, висновки М. Дефльора суттєво розвивають ідеї К. Шенона й У. Уівера, усувають головний недолік запропонованої ними моделі – однонаправленість. Водночас у центрі уваги тут також залишається питання спотворення інформації в процесі передавання повідомлення. При цьому петля зворотного зв'язку певною мірою дає змогу усунути такий недолік шляхом творення нових відкорегованих повідомлень, які є реакцією на інформацію стосовно ефекту попередніх. **Утім, слідуючи логіці, не можна бути впевненим, що нові повідомлення не будуть спотворені. Крім того, не можна гарантувати «чистоту» передавання інформації про досягнутий початковий результат. Тобто проблема «шуму» в моделі політичної комунікації залишається невирішеною й достатньо гострою.**

Більше того, слідуючи математичним закономірностям, можна зробити висновок про те, що збільшення обсягів продукуваної інформації та інформаційно-комунікаційних взаємодій автоматично призводитимуть до збільшення й обсягів «шуму». У підсумку, за найнеймовірнішим сценарієм, може скластися ситуація, за якої нова інформація може створюватись на основі викривленої за ефектом «пошкодженого телефону».

Констатуючи практичну неможливість уникнути певного викривлення комунікаційних сенсів, доходимо висновку стосовно необхідності складання інформаційного повідомлення з урахуванням можливої похибки. При цьому варто враховувати, що безпосередня форма комунікації знижує індекс похибки, водночас опосередкована передача повідомлення може призвести до його більшого викривлення. Сьогодні, як згадувалося вище, безпосередня форма комунікації переважно має місце або на рівні влади, або на рівні суспільства. Причому на рівні суспільства досить часто політичні сенси вже мають викривлений характер, оскільки формуються на основі повідомлень ЗМІ, а отже, відчують на собі впливи «шумів». На рівні ж влада – суспільство, який є чи не найважливішим для ефективного функціонування політичної системи, переважає, в основному, опосередкована форма політичної комунікації. Тому саме на цьому рівні можливі найбільші викривлення політичних сенсів.

У таких умовах функціонування політичної системи ускладнюється, оскільки стає проблематичним оперативно опрацювати весь обсяг продукуваної інформації, зробити її порівняльний аналіз і оперативно ухвалити рішення. Крім того, залишається невирішеною проблема ефективного впровадження цього рішення в практику, забезпечення передбаченого впливу на об'єкти політики.

Процес інформатизації, пов'язаний з поширенням електронних технологій і створення системи Інтернет, надзвичайно актуалізував пошук механізмів удосконалення системи політичної комунікації. Розвиток

ЗМІ, які виступили з'єднуючою ланкою між владою та суспільством, з одного боку, призвів до розгалуження системи політичної комунікації, «підключивши» до неї широку громадськість, з іншого – до стрімкого зростання обсягів інформації, інформаційних «шумів», появи значної кількості деталізованої, фрагментарної, неякісної, необ'єктивної, ненаукової інформації, що ускладнює політичну комунікацію як процес передачі сенсів, які, по суті, втрачаються за переважаючими «шумами», залишаються не отриманими.

Схематично ситуацію можна зобразити за допомогою такої схеми (схема 4) :

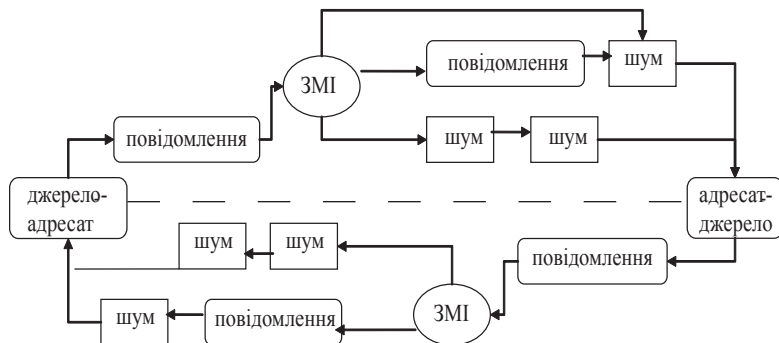

Схема 4.

Виникає ситуація, за якої суспільно значуща інформація, наприклад, стосовно прийнятих законів, рішень, дій не завжди доходить у належному вигляді до пересічних громадян. Система починає буксувати. На вході починають переважати вимоги, на виході – невідповідні рішення і дії. Порівняти таку систему можна з вільним ринком і вільною конкуренцією з їх саморегуляцією. Водночас з історії відомо, що мінусом такої системи є періодичні економічні кризи. Переносючи це на політичну систему, можна говорити про політичні кризи, коли невідповідність владних рішень громадським очікуванням, нездатність владних структур швидко й ефективно вирішувати питання соціально-економічного, політичного, культурного розвитку у підсумку можуть навіть призвести до втрати владою легітимності.

Отже, виникає потреба в регулюванні процесів політичної комунікації, управлінні політико-інформаційними потоками. Під управлінням маємо на увазі свідомий і цілеспрямований вплив на зміст, інтенсивність, напрями політичної комунікації. І в цьому плані серед найважливіших завдань, на вирішення яких спрямовані функції підсистеми

політичної комунікації, слід відзначити, по-перше, виявлення інформаційних масивів і потоків, необхідних для ефективного політичного керівництва суспільством; по-друге, збір і обробку даних, затребуваних для прийняття політичних рішень і оцінки їх наслідків; по-третє, зберігання інформації, організацію її поширення, а також контроль за інформаційною діяльністю в суспільстві, що передбачає, зокрема, виявлення перешкод для проходження достовірних або необхідних відомостей [10].

Сприяття вирішенню таких завдань має залучення спеціалізованих структур, виникнення яких зумовлено специфічними умовами сучасних політичних комунікацій. До таких структур, зокрема, належать й інформаційно-аналітичні (ІАС).

Їх діяльність спрямовується на забезпечення оперативної за якісної обробки масивів нової інформації, сприяння веденню в обіг наявних суспільно значущих інформаційних фондів, творення вторинної інформації за принципом «інформація на базі інформації», а також аналіз зарубіжного досвіду суспільних перетворень і його адаптація до власних реалій.

Слід наголосити на тому, що формат діяльності ІАС передбачає як пошук потрібної інформації замовникам, так і творення нової, «стигнутої» інформації на базі аналізу тієї, що була створена попередньо. При цьому врахування загальних тенденцій розвитку (перебування «в темі»), різноманітних точок зору, позицій, підходів дає змогу мінімізувати ефект викривлення повідомлень, початкових сенсів, від чого не убезпечені ЗМІ (схема 5).

Прикладом ефективного функціонування в системі політичних комунікацій є Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади Національної бібліотеки України імені В. І. Вернад-

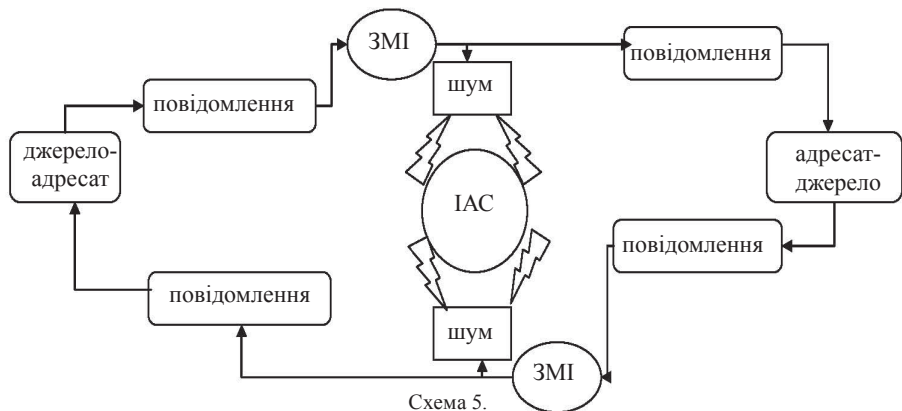

Схема 5.

ського (СІАЗ). Її діяльність сприяє вирішенню актуальних проблем внутрішньої, зокрема регіональної, політики, економіки, соціальної сфери, науки і культури і полягає у проведенні постійного моніторингу й аналізу політико-економічних, національних, соціальних та культурно-освітніх процесів у державі, дослідженні й забезпеченні спадкоємності традицій розвитку українського суспільства, здійсненні узагальнення прогностно-аналітичної інформації.

Метою діяльності СІАЗ є якомога повніше задоволення інформаційних запитів замовників, сприяння підвищенню ефективності органів державної влади, гармонізації відносин численних державних і недержавних структур, економічному зростанню, вирішенню актуальних питань розвитку гуманітарної сфери, становленню громадянського суспільства, прискоренню наукового розвитку, а також – запобіганню політичним, соціальним, національним, релігійним тощо конфліктам.

Для виконання покладених на СІАЗ завдань передбачається використання електронних потоків інформації, офіційної інформації, вітчизняної та зарубіжної періодики, фондів НБУВ, інших джерел інформації. При цьому необхідно наголосити на доцільності більш повного використання інформаційних матеріалів самих суб'єктів господарської діяльності, різноманітних видавництв, інститутів, організацій та об'єднань, галузевих видань найвідоміших і найавторитетніших вітчизняних і зарубіжних інформаційних структур. Йдеться про дослідження результативності здійснюваної владою внутрішньої політики, ступінь її підтримки населенням, вивчення суспільних запитів на певні урядові рішення.

Причому вивчення і врахування інформації зарубіжних джерел має принципове значення для результативності діяльності служби. Адже це дає змогу відстежити як зовнішні умови реалізації Україною стратегічного курсу, так і сприйняття зарубіжним середовищем ініціатив України в галузі політики, економіки, культури, соціальної сфери що, у свою чергу, уможливило своєчасне корегування кроків усередині і за межами держави. Фактично йдеться про дослідження реакції «зовнішнього» адресата владної політики.

Експерти, які безпосередньо займаються вивченням окремих аспектів діяльності органів державної влади, ситуації в різних сферах державного і суспільного життя, постійно перебувають в інформаційному потоці і при цьому аналізують дані, які отримують. Можна говорити про те, що такого роду інформаційно-аналітичні структури забезпечують створення не просто бази даних, а й бази знань. В їх роботі чітко простежуються дві складові: власне інформаційна й аналітична. Інформаційна складова передбачає збір формалізованої інформації, а також її попередню обробку (інтеграцію, агрегацію). Під аналітичною складовою маємо на увазі

підготовку звітів, необхідних для прийняття рішень. Причому інформація і звітні аналітичні матеріали мають відповідати таким вимогам:

- мінімальні за обсягом, адже для формування уявлення стосовно процесів, які відбуваються, необхідно виокремити стратегічно значущі фактори;

- своєчасні і регулярні, адже ще потрібен час для внесення корективів;
- доступні для сприйняття, адже вузькоспеціальні питання готуються найчастіше для тих, хто в них недостатньо компетентний;
- у перспективі – персоніфіковані (адаптовані під конкретну особистість).

Аналітична інформація центру є основою, виходячи з якої виконуються цільові замовлення, складаються прогнози.

Серед перспективних напрямів здійснюваного СІАЗ моніторингу можна виокремити такі:

- перебіг державотворчих процесів;
- вироблення і реалізація зовнішньополітичної стратегії держави;
- розвиток політичної структури держави, питання реалізації політичних реформ, діяльність окремих політичних сил та їх відносини з владними структурами, громадськими організаціями, суспільно-політичними, національними, релігійними рухами;
- економічні процеси, проблема поліпшення інвестиційного клімату, впровадження інноваційних технологій, розвиток ринкових відносин, удосконалення податкового законодавства, а також участь держави в міжнародних економічних проектах;
- актуальні проблеми становлення громадянського суспільства, розвитку гуманітарної сфери;
- здійснення органами державної влади регіональної політики, соціально-економічна ситуація в регіонах;
- аналіз резонансних подій суспільно-політичного, економічного, культурного життя;
- розвиток культурно-гуманітарної сфери.

Окремо варто зазначити, що аналіз матеріалів за названими напрямами має передбачати як висвітлення в цілому ситуації, прогнозування її перспективного розвитку і наукові рекомендації щодо вирішення проблем, так і розгляд зустрічних процесів прийняття рішень відповідними структурами (зокрема органами державної влади), реалізації цих рішень та ефективності їх дії.

Одним з пріоритетних і перспективних напрямів роботи структур такого типу має стати підготовка інформаційно-аналітичних продуктів «на випередження». Ідеться про підготовку експертних оцінок, аналітичних довідок чи прогнозів з тих проблем, які вже найближчим часом можуть стати ключовими. Для цього не лише має здійснюватися ком-

плексне розроблення найважливіших суспільно-політичних, соціально-економічних, культурно-освітніх та інших питань, а й готуватися матеріали, які б надсилалися потенційним замовникам з метою вивчення їхніх запитів та шляхів подолання можливих проблем.

Матеріали, які готуються ІАС, сприяють поширенню компетентної, перевіреної, суспільно значущої інформації, з максимальною нейтралізованими «шумами». Отже, найвища їх ефективність виявлятиметься на рівні комунікації влада – суспільство і на суспільному рівні – там, де ймовірність викривлення повідомлень найвища. З цих міркувань розробляються й форми і напрями діяльності ІАС.

Займаючи проміжне становище між органами державної влади (джерело повідомлення) і суспільством (адресат), ІАС включається в систему вертикальної комунікації. Служби отримують інформацію з офіційних джерел і в адаптованій до споживача формі поширюють її через власну продукцію, сприяючи таким чином її кращому сприйняттю, а отже, запобігаючи викривленню сенсу повідомлення. Яскравим прикладом реалізації такого напрямку діяльності є підготовка СІАЗ НБУВ спільно з управлінням у зв'язках із громадськістю Секретаріату Кабінету Міністрів України коментарів та роз'яснень на звернення громадян. Форма подачі матеріалів – відповіді на питання – досить зручна і дає змогу користувачу зекономити час і зосередитися, власне, на питанні, яке його цікавить, уникаючи «зайвої» інформації, яка в даному випадку становитиме для нього «шум». Водночас інформація базується на чинному українському законодавстві і, будучи обробленою фахівцями, зберігає достовірний характер.

Інші продукти служби, що сприяють поширенню «знешумленої» інформації, – бюлетень оперативної інформації електронних видань для керівників та їхніх референтів «Резонанс», в якому висвітлюється діяльність органів виконавчої, законодавчої та судової влади, місцевого самоврядування та інформаційно-аналітичний журнал «Україна: події, факти, коментарі», присвячений висвітленню та аналізу найактуальніших подій суспільного життя в економічній, політичній та соціальній сферах, проблемам ефективності державотворчого процесу в Україні. У виданнях у стислій формі аналізуються актуальні питання міжнародного співробітництва та суспільно-політичного життя, економічний стан та правові відносини в Україні, значна увага приділяється регіональній проблематиці.

Загалом аналітичні огляди, що готуються ІАС, відіграють важливу роль у донесенні до громадськості максимально об'єктивної, неупередженої інформації стосовно політичних процесів, що відбуваються в державі. Системний підхід, що застосовується фахівцями ІАС для дослідження окремих подій, явищ політичного життя, наукова база, на

яку вони спираються, створюють умови для максимально адекватних оцінок ситуації, розробки прогнозів, виявлення причинно-наслідкових зв'язків. Ще один чинник, що позитивно вирізняє ІАС серед інших елементів системи політичної комунікації, – відсутність прагнення сенсації. Не секрет, що в гонитві за сенсаціями оглядачі ЗМІ здатні до свідомих викривлень та перекручувань початкових повідомлень. З іншого боку, ЗМІ політичних партій можна закинути намагання маніпулювати фактами з метою зміцнення власного впливу і послаблення позицій опонентів. Отже, на рівні комунікації влада – суспільство ІАС задовольняє потребу громадськості в адекватному кваліфікованому роз'ясненні урядової політики, рішень, що приймаються владою, та здійснюваних нею дій.

Що стосується вертикального, зворотного потоку інформації, то діяльність ІАС сприяє забезпеченню владних структур об'єктивною перевіреною інформацією щодо громадських настроїв, особливостей регіонального розвитку, ефективності реалізації урядових рішень у різних сферах суспільного життя. Реалізація цього напряму діяльності ІАС досягається шляхом здійснення моніторингу ЗМІ (у тому числі регіональних), підготовки спеціальних бюлетенів, аналітичних оглядів. Наприклад, широким попитом серед владних структур користувався інформаційно-аналітичний бюлетень матеріалів ЗМІ, що готувався СІАЗ НБУВ, «Регіони сьогодні», в якому розміщені інформаційні матеріали щодо політичної, економічної, соціальної ситуації в регіоні, а також інформація про найбільш помітні події культурно-національного та релігійного життя скомпоновані у відповідні рубрики (область – політика, економіка, соціальна сфера, культурне життя, місцева влада). Щоденний режим випуску цього продукту дає змогу відстежити тенденції розвитку ситуації, визначити ступінь ефективності дій місцевої влади тощо. Безумовною перевагою огляду також є його оперативність (режим «сьогодні – на сьогодні»), що дає змогу владі своєчасно відреагувати на зміни ситуації в регіонах.

Ще однією формою діяльності ІАС, спрямованою на забезпечення органів державної влади необхідною інформацією стосовно ефективності здійснюваної урядом політики, є проведення соціологічних опитувань з найважливіших питань суспільного буття. Наприклад, досить різноманітною була тематика соціологічних досліджень, результати яких були оприлюднені українськими аналітичними центрами в червні – липні 2009 р. Пильна увага соціологів була зосереджена на виявленні думок населення щодо оцінок населенням політичної ситуації в країні, спроби створення широкої коаліції між Блоком Юлії Тимошенко і Партією регіонів, а також на визначенні електоральних уподобань громадян. Актуальною була й тема внесення змін до Конституції. Крім того, у червні

були оприлюднені результати антикорупційного дослідження, проведеного в рамках спільного проекту Ради Європи та Європейського Союзу «Підтримка незалежного урядування: проект протидії корупції в Україні». Ряд опитувань стосувався ставлення громадян до окремих рішень парламенту та окремих проблем громадського життя. Були представлені результати регіонального дослідження думок мешканців Львівщини із широкого спектра питань. Актуальною також була тема економічного становища України. Зокрема, ставлення громадян до національної валюти і банківської системи в цілому.

Перспективним видається і розвиток інформаційно-аналітичної діяльності ІАС у горизонтальному вимірі політичної комунікації – на суспільному рівні взаємодії політичних партій, суспільних рухів, громадських організацій, окремих громадян. Поширення суспільно значущої актуальної наукової інформації щодо питань політики, задоволення інформаційних потреб замовників щодо реалізації громадянських прав і свобод, формування і трансформації політичних сил, тенденцій розвитку політичної системи в державі сприятиме кристалізації політичного світогляду індивідів, визначенню політичних позицій, підвищенню рівня загальної політико-правової культури населення. Усе це у підсумку працюватиме на активізацію діалогу всередині суспільства, виховання духу солідаризму, почуття громадянськості.

Отже, ефективна діяльність ІАС у сфері політичних комунікацій покликана забезпечити належну комунікативну взаємодію на вертикальному (влада – суспільство і суспільство – влада) рівні і на горизонтальному суспільному рівні, сприяючи таким чином загальному зміцненню і розвитку політичної системи та окремих її елементів.

Список використаних джерел

1. *Кудрявченко Н. А.* Политическая коммуникация и власть / Н. А. Кудрявченко // Актуальные проблемы политологии : сборник научных работ студентов и аспирантов Российского университета дружбы народов / отв. ред. : В. Д. Зотов. – М. : МАКС Пресс, 2001. – С. 65–68.
2. *Шварценберг Р.-Ж.* Политическая социология : в 3 ч. / Р.-Ж. Шварценберг. – М. : Российская академия управления, 1992. – Ч. 1. – С. 175.
3. *Pye L.* Political Communication / L. Pye // The Blackwell Encyclopedia of Political Institutions. – Oxford – New York, 1987. – P. 442.
4. The Dictionary of Political Analysis – [Electronic resource] / Ed. : J. C. Plano, R. E. Riggs H. S. Robin. ABC–Clio. Santa Barbara. USA – Great Britain, 1982. – P. 112. – Сайт «Мир словарей». – Mode of access:http://www.mirslovari.com/content_pol/POLITICHESKAJA-KOMMUNIKACIJA-8.html / – Title from the screen.
5. *Недбай В. В.* Сучасні політичні комунікації: медійно-технологічний

аспект: монографія / В. В. Недбай ; Одеська національна юридична академія. – О. : Фенікс, 2009. – 328 с.

6. *Бєбик В.* Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз / В. Бєбик. – К., МАУП, 2005. – 438 с.

7. *Зєрнецька О. В.* Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини / О. В. Зєрнецька. – К. : Освіта, 1999. – С. 196–237.

8. *Бєбик В.* Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз / В. Бєбик. – К. : МАУП, 2005. – С. 68.

9. *Грачев М. Н.* Политическая коммуникация [Электронный ресурс] / М. Н. Грачев // Вестник Российского университета дружбы народов. – Серия: Политология. – 1999. – № 1. – С. 24–39. – Режим доступа: <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/50972#sn10>. – Загл. с экрана.

10. *Грачев М. Н.* Политическая коммуникация: теоретические концепции, модели, векторы развития / М. Н. Грачев. – М. : Прометей, 2004. – С. 115. – Режим доступа: http://www.grachev62.narod.ru/Grachev/n56_04_08.htm. – Загл. с экрана.